

Marša, Vít

[Pavlíček, Ota, ed. Jeroným Pražský: středověký intelektuál, mučedník české reformace a hrdina národní tradice]

Sacra. 2022, vol. 20, iss. 1, pp. 49-52

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.76824>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20221102

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Pavlíček, O. (Ed.). (2018). *Jeroným Pražský: Středověký intelektuál, mučedník české reformace a hrdina národní tradice.*

Praha: Filosofia, 218 s.
ISBN: 978-80-7308-759-3

Vít Marša, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: vitmarsa@mail.muni.cz

Jeroným Pražský ani po svém upálení na kostnické hranici (30. května 1416) nevystoupil ze stínu svého přítele Jana Husa. I šestisté výročí jeho upálení bylo zastíněno velkolepějšími Husovskými slavnostmi, které se konaly o rok dříve. V samotném roce tohoto výročí pak byla o poznání více medializována komemorace osoby a života Karla IV. Bylo by rozhodně na škodu, kdyby stejný osud potkal i kvalitní publikace, které vznikly v rámci připomínek smrti i odkazu tohoto českého filosofa a myslitele. Mezi ně jistě patří i sborník *Jeroným Pražský: Středověký intelektuál, mučedník české reformace a hrdina národní tradice.*

Sborník částečně vychází z konference „Jeroným Pražský – první český filosof? Myšlení a dva životy středověkého intelektuála a mučedníka české reformace“ a částečně přináší nové příspěvky. Jednotlivé studie umožňují čtenáři nahlížet na dílo, život i odkaz Jeronýma Pražského z celé řady perspektiv. Představena je tak úloha teologie v Jeronýmově myšlení, pojetí národa v jeho spisech a uvažování, způsob Jeronýmovy argumentace i osudy jeho díla v prostředí katolické církve. Druhá část příspěvků je zaměřena na Jeronýmův odkaz a vyobrazování napříč epochami až do současnosti.

Editorem sborníku je Ota Pavlíček, který od roku 2008 působí v *Oddělení pro studium antického a středověkého myšlení Filosofického ústavu AV ČR*. Jeronýmu Pražskému věnoval již svoji disertační práci obhájenou na Université de Paris-Sorbonne a české univerzitní prostředí v době husitské je blízké i další jeho tvorbě. O. Pavlíček je také autorem první studie představovaného sborníku, nazvané „Jeroným Pražský jako čistý filosof? K myšlenkovému vlivu Jeronýmova akademického díla a k teologické dimenzi myšlení“ (s. 11–34). Pavlíček ukazuje, že byt se sám Jeroným chápal především jako filosof a mistr svobodných umění, a navzdory tomu, že do sporů své doby vstupoval spíše jako organizátor a hybatel (s. 12–13), nalezneme v jeho díle i celou řadu zásadních teologických motivů (Boží trojice, stvoření světa, role Písma atd.). Nejenže se o teologii ve své argumentaci opíral, ale často také užíval teologických témat jako odrazového můstku k dalším filosofickým otázkám (s. 33).

Příspěvek z pera Martina Nodla „*Puri bohemi* Jeronýma Pražského: K podobám českého národního vědomí a nacionalismu“ (s. 35–47) otvírá otázku diskutovanou i v širší veřejnosti – tedy otázku pojetí národa ve středověku. M. Nodl ukazuje, že byt za přijetím myšlenek Jana Wyclifa mohl stát i odpor proti nominalismu německých mistrů, sám Jeroným v zahraničí vystupoval jako realista bez

nacionálních konotací (s. 36). Jeroným Pražský se ovšem od roku 1408 začal zapojovat výrazněji i do domácího politického dění – zdůrazňoval práva Čechů jako původních obyvatel, podílel se na obsazování pražských rad českým patriarchátem a zasadil se za přijetí *Dekretu kutnohorského* (s. 37, 41–42). Je ovšem zajímavé, že Jeroným Pražský téměř nikdy nespojoval národ s jazykem, a nevyklučoval tak německy mluvící obyvatele narozené v českém království (s. 37, 45). Ve svém myšlení především vyzdvihoval podíl českého národa na dějinách spásy jakožto právoplatných dědiců Řeků (s. 38).

Odkaz na Řeky důsledněji rozvíjí Petr Hlaváček ve studii „Řecký argument“ Jeronýma Pražského v českém církevně-politickém kontextu“ (s. 48–57). P. Hlaváček polemizuje s výkladem, že by Jeroným odkazoval na řecké kořeny křesťanství v Českých zemích. Má se jednat především o legitimizaci nároku českého národa na *Sacrum Imperium Romanum* (s. 48–49). Jeroným navazuje na českou imperiální teologii s kořeny sahajícími až k posledním Přemyslovcům (s. 51) a výrazně rozvíjenými za vlády Lucemburků. Nejedná se tak o český partikularismus, ale právě naopak (s. 53–55).

Ota Pavlíček a Miroslav Hanke do sborníku přispěli společným textem „*Argumenta sophistica*: Disputace Jeronýma Pražského a Blažeje Vlka v kontextu řešení sofismat na pražské univerzitě“ (s. 58–80). Autoři čtenáři sympaticky přibližují roli sofismat v prostředí středověkých univerzit (s. 59–61), kriticky zhodnocují dochované texty disputace mezi Jeronýmem Pražským a Blažkem Vlkem (s. 52–69) a nakonec rozebírají způsob Jeronýmovy argumentace (s. 70–79). Autoři předkládají jen předběžné, shrnující závěry, přičemž zdůrazňují, že Jeronýmova argumentace často vycházela z fundamentálních témat wyclifistické ontologie.

Příspěvek „Jeroným Pražský a římský *Index*“ (s. 81–85) je nejkratší v celém sborníku. Nicolas Richard hledá odpověď na otázku, proč byl Jeroným Pražský na konci 19. století vyřazen z indexu zakázaných knih, přičemž pátrá v politickém a sociálním kontextu sledované doby. V závěru se ovšem přiklání k možnosti, že Jeronýmovo dílo bylo pravděpodobně vyřazeno spolu s mnohými dalšími texty z doby před rokem 1600, aniž by na ně přestala platit církevní cenzura.

Jeden z nejzajímavějších článků celého sborníku se paradoxně Jeronýmem Pražským téměř vůbec nezabývá. Jan Stejskal v příspěvku „Alter Hieronymus“ (s. 86–100) mapuje život staršího Jeronýmova současníka Jeronýma z Prahy, který bývá se svým reformačním jmenovcem často zaměňován. Tento původně pražský mnich se podílel na misii v Litvě, byl královským zpovědníkem v Krakově a nakonec odešel do Toskánska, kde byl zvolen představeným *eremu* v Camaldoli (s. 88–89, 91). Vedle kazatelské činnosti podnikl cestu na Blízký východ (s. 93) a jako znalec českých poměrů a podporovatel konciliarismu byl přizván i na basilejský koncil (s. 95). Za svoji podporu autority koncilu vůči papežství byl ovšem představeným řádu internován a ke své kazatelské a církevně-politické činnosti se již nikdy nevrátil (s. 99–100). Čtenáři je tak přiblížena téměř neznámá, ale významná česká osobnost pozdního středověku.

„Ten druhý mučedník: Ikonografie Jeronýma Pražského v prvním období české reformace“ (s. 101–107) Mileny Bartlové otvírá část sborníku pojednávající o recepci Jeronýmova odkazu a jeho „druhém životě“ po upálení na kostnické hranici. Autorka konstatuje, že nemáme dostatek realistických portrétů k určení

skutečné Jeronýmovy podoby (s. 101 a 107). Jeronýmova vyobrazení většinou napodobují vyobrazení Jana Husa a ani nezdůrazňují jeho filosofické pozadí (s. 102–104). Důraz byl naopak kladen na stereotypizaci zajišťující srozumitelnost neliterárnímu publiku (s. 106).

Vyobrazení Jeronýma v tištěných knihách pak detailněji sleduje Martina Šárovcová v článku „Jeroným Pražský v obrazové tradici tištěné knihy 16. století“ (s. 108–130). Jedná se o zevrubný (byť pro čtenáře místy náročný) přehled klíčových tisků napříč celým 16. stoletím – od německého prostředí reflektujícího události kostnického koncilu (s. 111–120) přes českou tradici (s. 120–121) až po specifika vyobrazování Jeronýma Pražského i Jana Husa ve světové reformaci (s. 122–130). V příspěvku lze především vyzdvihnout velice poctivá a rozsáhlá komparativní analýza jednotlivých dřevorezů.

Oto Halama se ve studii nazvané „Svatý Jeroným Pražský“ (s. 131–136) naopak poměrně stručně zabírá pojetím Jeronýma jakožto utrakvistického světce. O. Halama především poukazuje na eschatologický rozměr úcty obou kostnických mučedníků (s. 132 a 134). Krátce věnuje pozornost i pojetí jejich kultu v prostředí světové reformace (s. 135). Jeronýmův kult byl dle Halamy od samotného počátku vždy navázán na úctu k Janu Husovi, jemuž byl Jeroným právě eschatologickým svědkem (s. 136).

Zcela odlišný přístup volí k tématu „svatého Jeronýma Pražského“ Jakub Jiří Jukl v článku „Jeroným Pražský – pravoslavný světec?“ (s. 137–159). Autor si klade jako jeden z hlavních cílů rozhodnout legitimitu možného svatořečení Jeronýma v pravoslavné církvi. Jedná se tak o příspěvek teologický. V Jeronýmově životě hledá a rozebírá možné i doložené kontakty Jeronýma Pražského s východním křesťanstvím – ať už domácí, nebo zahraniční, ke kterým docházelo během Jeronýmových cest na Litvu a do Svaté země (s. 137–153). V druhé části pak srovnává Jeronýmovu teologii s pravoslavnou a zhodnocuje její překryvy a rozdíly (s. 153–157). J. J. Jukl interpretuje prameny oproti ostatním příspěvkům volněji, takže předkládané hypotézy místy působí přece jen spekulativně. K možnosti Jeronýmova svatořečení se v závěru autor staví zamítavě.

Jan Krško přenáší čtenáře do 20. století a v příspěvku „Poutě v Hostokryjích a síla kultu Jeronýma Pražského v církevním prostředí první republiky“ (s. 160–167) zkoumá unikátní projevy jeronýmovské úcty v prostředí Církve československé. Nastiňuje lokální rozvoj jeronýmovské poutní tradice (s. 161–164) i její následný úpadek v důsledku nezájmu církevního vedení a celocírkevního zaměření na jiné významné osobnosti české reformace (s. 164–166).

Peter Morée nabízí výstižně pojmenovanou studii „Buditel bujaré mládeže české: Místo a funkce Jeronýma Pražského v českém společenském a kulturním životě 19. a 20. století“ (s. 168–184). Na základě analýzy dobové literatury a tisku jsou před čtenářem vykreslovány Jeronýmovy obrazy jakožto ohnivého a impulzivního (s. 171–172), nebo šlechtického, pragmatického a odvážného, byt' nestálého muže (s. 173–175). Zvláštní pozornost je věnována nacionálně motivované organizaci poutí do Kostnice (s. 176–179). Jeroným byl vnímán (zejména mladší politickou generací) jako mladší, dravější a revolučnější Jan Hus, z jehož stínu ani po smrti v tomto kontextu nevystoupil (s. 184).

Poslední text je zaměřen přímo na historické bádání o Jeronýmovi Pražském. Jaroslav Hrdlička se ve svém příspěvku „O M. Jeronýmu Pražském u Františka

M. Bartoše, Františka Šmahela a Pavla Spunara“ (s. 185–195) převážně zaměřuje na první dva v názvu jmenované historiky. Navzdory tomu, že F. Bartoš se k osobě a životu Jeronýma Pražského vyjadřuje v celé řadě prací, nestál Jeroným Pražský nikdy v centru jeho zájmu (s. 191 a 194). Oproti tomu F. Šmahel choval k Jeronýmovi osobní sympatie již od své diplomové práce. Tedy teprve v Šmahelově díle vystupuje Jeroným Pražský z Husova stínu a je alespoň v badatelské rovině částečně rehabilitován jako svébytná dějinná osobnost a významný myslitel (s. 195).

Dodejme, že sborník osahuje i nezbytnou obrazovou přílohu (s. 198–211), seznam zkratk (s. 212), soupisy zkráceně citovaných kwestii a vyobrazení (s. 213–215) a informace o jednotlivých autorech (s. 216–217). Badatelsky přívětivé je i umístění poznámek pod čarou přímo na stránkách textů.

Kniha nabízí celkově kvalitou vyrovnané studie, mezi kterými pozitivně vynikají zejména texty Oty Pavlíčka, Martina Nodla, Petra Hlaváčka, Jana Stejskala a Martiny Šárovcové, které odráží velmi poctivou práci s prameny a přináší zajímavé, původní a současně přesvědčivé závěry. Po jejich boku přece jen kontrastuje práce Jakuba Jiřího Jukla, u níž je však třeba znovu zdůraznit, že je vědomě (a zcela legitimně) koncipována jako teologický příspěvek, a která zároveň čtenáře nejbližše seznamuje s Jeronýmovým životem. Ostatní autoři naopak umožňují hluboký vhled do dílčích témat. Sborník nemá ambici na hlubší metodologické nebo teoretické propojení, a Jeroným Pražský tak zůstává jediným pojícím článkem. To sice vede k poměrně širokému tematickému rozkročení, ale na stranu druhou je tak tato publikace zajímavá nejen pro medievisty a historicky orientované religionisty, ale také pro badatele zaměřující se na dějiny umění nebo moderní dějiny, v nichž odkaz Jeronýma Pražského stále rezonuje. Jedná se tak o důstojnou připomínku českého středověkého filozofa, reformátora, myslitele a mučedníka k příležitosti jinak upozaděného významného výročí.